

MALMÖ HÖGSKOLA

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 12 december 2007

Utskriftsvänlig pdf-fil

Läs mer om idrott och genus på idrottsforum.org

Inom dagens idrottsforskning är genusaspekten en av de viktigaste och mest engagerande, och tillika flitigast beforskade, internationellt och nationellt. Ett tecken på det är utgivningen, på Northeastern University Press, av antologin *Women and Sports in the United States: A Documentary Reader*, sammanställd av Jean O'Reilly och Susan K. Cahn. Ett annat tecken är att forumets recensent, Tobias Stark, i sin recension inledningsvis, och mot en koncis och elegant socio-historisk bakgrundsskiss över grundproblemet, illustrerar svårigheterna att nå jämställdhet inom idrotten med en ögonblicksbild från den svenska Idrottsgalan 2007, där en respekterad idrottskvinna förnedrades i rikstäckande television.

Nå; vi vill väl inte tro att jämställdhet mellan män och kvinnor inom idrotten är något vi måste lära oss från USA – kulturimperialism från det hållet brukar ju snarare förmedla det motsatta budskapet. Men *Women and Sports in the United States* erbjuder en kraftfull dokumentation över utvecklingen i USA mot ett allt större, och allt mer jämställt, deltagande av kvinnor i idrotten. Tobias Stark är imponerad, och vill trots enstaka anmärkningar rekommendera boken som inkörsport till fortsatta studier om damidrott som kulturprodukt och samhällsföreteelse.

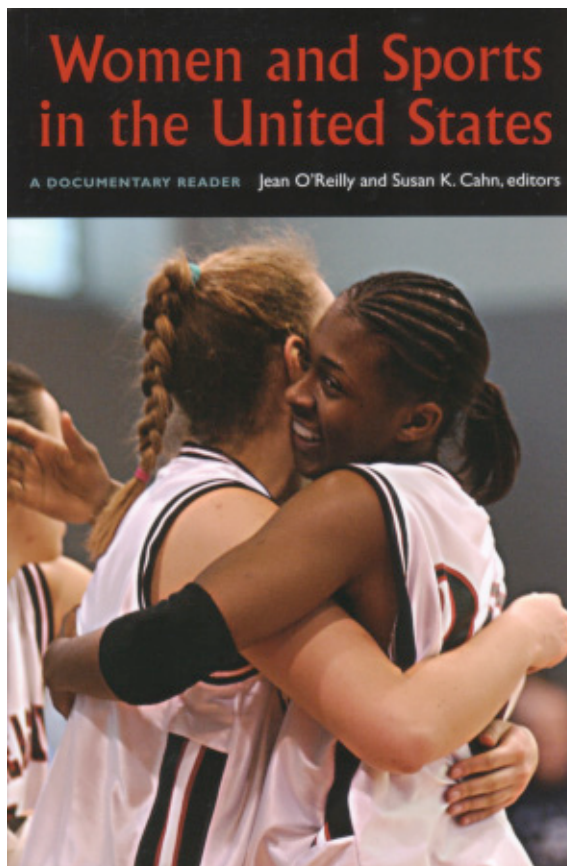
Viktig bok om kvinnor och idrott

Tobias Stark

Avdelningen för idrottspedagogik, Växjö universitet

Jean O'Reilly & Susan K. Cahn (red)
Women and Sports in the United States: A Documentary Reader
377 sidor, hft.
Boston, MA: Northeastern University Press/University Press of New England
2007
ISBN 978-1-55553-671-8

Kvinnor har alltid idrottat, har det sagts. Men det var först under 1970- och 1980-talen som damidrottens verkliga genombrott inföll. Längre var damidrotten i stort missaktad, för att inte säga direkt motarbetad, av idrottsrörelsens potentater. Numera arbetar man från idrottsrörelsens sida alltmer för att öppna upp dörren för "det andra könet".[1] "Idrotten är Sveriges största folkrörelse, med en verksamhet som ska vara öppen för alla". "Jämställdhet mellan könen är inte bara ett viktigt krav från demokratisk utgångspunkt utan mycket [?] talar för att det främjar effektivitet och utveckling för både organi-sationer och individer", heter det till exempel i en programmatisk passus i Riksidrottsförbundets jämställdhetsplan från 2005.[2]

Idrottens homosociala och patriarkala genusstruktur har dock visat sig vara ytterst seglivad. Den moderna tävlingsidrotten är en gång skapad av män, för män, i syfte att frammana förment manliga egenskaper. Än idag

finns det många så kallade idrottsvänner som får sura uppstötningar över allt vad damidrott heter. Vidare utgör invektiv i stil med "fitta", "kärring" och "tjejkast" vedertagna glosor i idrottens värld, vilka tjänar till att markera avsteg från, och uppfordran till, efterlevnad av den förgivtagna normaliteten: aggressiv, viril, heterosexuell manlighet. Språkbruk av detta slag är kanske särskilt utbrett inom de manligt dominerade fysiska lagsporterna (ishockey, fotboll, handboll, amerikansk fotboll, mm), vilka länge tjänat som grundmurat manliga bastioner, eller "male preserve", för att nyttja vedertagen anglosaxisk terminologi. Detta sagt bör poängteras att **misogynt** och homofobiskt tankegods *inte* skall skrivas av som pubertala överilanden, av testosteronstinna ynglingar, i "stridens hetta", under träning och tävling. I stället noteras att sådant faktiskt även vädras i idrottsrörelsens finrum.

Den svenska Idrottsgalan (vilken marknadsförs som "Idrottens egen Oscars-gala", direktsänds i Sveriges Television och Sveriges Radio, samt brukar samla kungafamiljen, regeringsrepresentanter, jämte den svenska idrottsrörelsens grädda)[3] innevarande år (2007) innehöll en sketch där imitatören Göran Gabrielsson, förklädd till golfkommentatorn Göran Zachrisson, talade om att "idrottsvärlden består av män och kvinnor", samtidigt som det visades TV-bilder på den före detta landslagsspelaren Pia Sundhage. Detta inslag väckte en tittarstorm som av Idrottsgalans VD, Stephan Rimér, viftades bort med en axelryckning: "Om man har hört Göran Zachrisson kommentera golf så tror jag att man förstår sketchen. Men samtidigt kan jag förstå att folk reagerar [?]. Det är ju svårt att göra humor där ingen tar illa upp. Vi har klivit över gränsen tidigare och vi kommer nog att göra det i framtiden också". *Sportbladets* kolumnist Lars Anrell frågade sig strax därefter: "Hur kunde Göran Gabrielssons skämt (?) [?] överleva genrep och Jihde [Peter Jihde var en av programledarna, min anmärkning] och annat klokt folk? Var det ingen som protesterade? Ingen som lyssnade? Var det bara hö hö? Där gav Idrottsgalan begreppet unken gubbumor ett ansikte".[4]

Medan idrottsrörelsens representanter alltjämt brottas med att tvätta bort sina sexistiska och homofobiska skönhetsfläckar har många idrottsforskare gjort betydande insatser rörande genusvetenskapliga spörsmål. Mer forskning behövs, men lika viktigt är att de rön som finns får större spridning. En nyckel till att nå ut till en större allmänhet ligger i att systematisera och popularisera kunskapen. Den nyligen utgivna antologin *Women and Sports in the United States: A Documentary Reader*, sammanställd av historikern Susan Cahn och kulturvetaren Jean O'Reilly, är ett försök i denna riktning. Som titeln anger handlar det om en dokumenterande textsamling över damidrottens ställning i stort i USA. "*Women and Sports in the United States presents a selection of essays and documents designed to help readers explore and understand conflicting interpretations of gender and sport in the past, present, and projected future*", som redaktörerna själva formulerar saken i introduktionskapitel.[5] Med detta ändamål för ögonen har Cahn och O'Reilly organiserat boken så att läsarna skall kunna utveckla "both historical knowledge and analytical insight into contemporary sport and gender relations".[6] Rent konkret innebär det att verket är grupperat i sju större delar – inledningen borträknad – där varje del rör ett centralt tema ("a persistent area of conflict and change"), vilket belyses utifrån såväl historiska källor som mer samtida material.[7] Varje del innehåller 5-10 olika texter av skilda författare/upphovsmän och av högst skiftande karaktär (vetenskapliga artiklar, journalistiska essäer, personliga levnadsteckningar, jämte politiska och juridiska dokument mm), varav det stora flertalet redan har publicerats i något annat sammanhang. Urvalet har skett efter principen att kunna ge ett så brett spektrum av olika synsätt och tankegångar som möjligt. Därav följer att det finns texter där resonemanget går stick i stäv med tankegångar som går igen i andra bidrag. Låt oss se närmare på de olika delarna.

Volymen inleds med en kapp där redaktörerna ger en överblick över damidrottens utveckling i USA, samt ringar in centrala vetenskapliga spörsmål i dess anslutning. Denna del rundas av med en kronologisk tidslinje över damidrottens utveckling i USA, åren 1882-2005; en period som grovt sett sammanfaller med den moderna tävlingsidrottens framväxt.

Den första tematiska delen ("Pioneering Women in Sport") tar upp några av de största banerförarna inom amerikansk damidrott (Babe Didrikson, Althea Gibson, Wilma Rudolph, Mia Hamm m fl). Bland de enskilda bidragen märks idrottsforskaren Jennifer Hargraves "Olympic Women: A Struggle for Recognition", där det argumenteras för att de verkligt betydande kraftmätningarna inom den olympiska rörelsen *inte* sker på tävlingsbanorna, utan i maktens korridorer, i form av kamp om resurser och organisatoriskt inflytande. "The IOC, in common with other powerful, male-dominated institutions, has created patterns of participation and control that are difficult to change".[8] "The main problem for women now, in their quest for equal opportunities in Olympic participation, is that they lack direct power to make changes because they have minimal representation on decision-making bodies", konstateras Hargraves.[9]

Del två ("Negotiating Masculinity and Femininity: The Female Athlete as Oxymoron") tar upp den brännande frågan vad som händer när kvinnor, definierade såsom "det andra könet", träder in på idrottens område med dess utpräglade manliga genuskodning. Bland bidragen märks två artiklar från idrottsrörelsens "barndom", där idrottslärarna Senda Berenson och Dudley A Sargent i tur och ordning pläderar för behovet av modifierade

idrottsregler för kvinnor, tankar vilka utgår från föreställningen om manlig och kvinnlig särart. En annorlunda ingång till ämnet har sociologen Don Sabo i "Psychosocial Impacts of Athletic Participation on American Women – Fates and Fables". Sabo identifierar där sex "patriarkala myter" beträffande damidrott: "the myth of female frailty", "the myth of psychic damage", "the myth of the 'macho' female athlete", "the myth of the 'female apologetic'", "the myth of coed catastrophe", "the myth of immobility", vilka han sedan skjuter in sig på. Sabo slår fast att:

1. There is no evidence that women are too physiologically frail for athletic involvement. In fact, data indicate that strenuous exercise is a health asset while women's traditional socialization for physical passivity is a risk factor for several diseases.
2. Contrary to the "myth of psychic damage", the evidence does not suggest that women are psychologically harmed by athletic participation.
3. Rather than becoming "masculinised" by athletic participation, girls and women appear to be adopting a wider array of psychological traits and behaviours which goes beyond narrow, patriarchal definitions of femininity.
4. Findings indicate that American girls and women in the 1980s no longer feel defensive or "apologetic" about their athletic involvement.
5. Research on psychosocial impacts of coed sport on participants is so sparse at this time that inferences are not warranted. However, many young females prefer coed activities, and active and committed adult athlete's frequently engage in coed sports and with no apparent negative social or psychological effects.
6. The data show that, though participation in sport slightly heightens high school girls' educational aspirations, it significantly expands the extent of their involvement in extracurricular activities. In addition, athletic participation modestly increases girls' perceived status within the high school.

Del 3 ("Competing Bodies: Physiological, Biological, and Psychological Issues") fokuserar "the female body in athletic competition". Alison Carlson och Ann Crittenden diskuterar i var sitt bidrag vad som egentligen skiljer den manliga och den kvinnliga kroppen åt. Denna fråga, som vid första anblick kan te sig tämligen enkel, visar sig vid närmare anblick vara ytterst komplicerad. Ofta talas det om att män och kvinnor åtskiljs av deras dikotoma kromosomuppsättningar: XY för män och XX för kvinnor. Denna föreställning bestrids med hänvisning till medicinska landvinningar som säger att det finns multipla kromosomuppsättningar. Annan forskning har visat att ätstörningar utgör ett vanligt problem bland kvinnliga atleter. Ett exempel på detta är Ana Cintado's essä "Eating Disorder and Gymnastics". Denna del avslutas med en artikel signerad av sporforskaren och före detta professionelle basketspelaren, Mariah Burton Nelson, där hon sätter ord på den glädje och frihet som många kvinnor känner när de idrottar, samt reser den intressanta tanken att kvinnligt idrottsutövande är en i grunden feministisk aktivitet.

Del 4 ("Building Inequality into Sport: Institutionalized Bias") följer upp kopplingarna mellan övergripande sociala strukturer och idrott. I centrum för uppmärksamheten står frågan hur "cultural biases are built into sport, how disadvantages and advantages of gender, race, and class are institutionalized in the structure of athletic organizations and the rules of the game".^[10] I artikeln "Structural Constraints Facing Women in Sport" belyser sportforskarna Nancy Theberge och Susan Birrell olika uttryck som idrottsvärldens genuskodning tar sig. Mot slutet av artikeln talas även om den bristande respekt som de menar att så kallade handikappsiddrottare möter. I "Breaking Cultural Traditions" uppmärksammar MaryJo Sylwester hur kulturella traditioner och familjebakgrund lägger hinder i vägen för latinska flickors idrottsutövande.

Del 5 ("Sexuality and Sport") fångar upp och vidareutvecklar tankar från tidigare kapitel rörande det många gånger explosiva ämnet idrott och sexualitet. I "Changing the Game" följer sociologen Pat Griffin upp olika sätt som homofobi manifesterar sig på inom idrotten ("silence", "denial", "apology", "promotion of a heterosex image", "attacks on lesbians in sport", "preference for male coaches"), samt skisserar några strategier för hur dess verkningar kan minskas ("institutional policy", "education", "visibility", "solidarity", "pressure tactics"). I "Less Ugly" skildrar Lesléa Newman hur en lesbisk atlet börjar uppskatta sin kropp, blir vän med sin egen sexualitet, samt finner kärleken inom idrottens ram. Cynthia Hansons visar å sin sida på en mörkare sida, nämligen förekomsten av sexuella trakasserier och sexuella övergrepp inom idrotten, med fokus på maktförhållandet i relationen äldre tränare och yngre adept.

Del 6 ("The Feminine Image in Sports and Sports Media") handlar om damidrott och media. Första texten i denna del är "Separating the Men from the Girls", där Michael Messner, Margaret Carlisle Duncan och Kerry Jensen demonstrerar hur TV-kommentatorer medvetet och/eller omedvetet skildrar dam- och herrtävlingar på olika sätt, allt i enlighet med rådande föreställningar om "manligt" och "kvinnt". I "The Women's Sports Film as the New Melodrama" analyserar Jean O'Reilly de senaste årens våg av nya spelfilmer med kvinnliga idrottsutövare i centrala roller (*Tjejligan*, *Million Dollar Baby*, *Skriva den som Beckham* m fl). Hennes slutsats är att denna våg kan tolkas både positivt och negativt. Å ena sidan kan den ses som ett tecken på att kvinnor visar framfötterna inom idrotten

liksom på så många andra områden. Å andra sidan porträtteras kvinnorna på sådant sätt att det uppvisar nedslående likheter med de fyrkantiga kvinnobilder som återfinns i Hollywoodfilmens 1930- och 1940-talsmelodramer.

I bokens sista del ("Law and Equity: Title IX and Its Aftermath"), hamnar den amerikanska jämställdhetslagstiftningen, *Title IX of the Education Amendments of 1972* (vanligen benämnd kort och gott "Title IX"), under lupp. Denna del inleds med att lagtexten från 1972 återges, tätt följd av Women's Sports Foundations "Title IX Media Helper", som förklarar Title IX:s innebörd mer ingående. Även om lagtexten aldrig nämner "sport" specifikt har Title IX kommit att bli en viktig vattendelare i amerikansk idrott, och möjliggjort att damidrotten i stort i USA kunnat flytta fram sina positioner. Alltsedan införandet har lagstiftningen emellertid varit ifrågasatt och omdebatterad. Cahn och O'Reilly konstaterar att: "The struggle over athletic resources – money, scholarships, gym time, coaches' salaries, and the type and number of sports a school offers – has for opponents become a struggle to defend men's athletic opportunities against the encroachments of women".^[11] Mycket av dessa invändningar går igen i George F Wills inlägg, "A Train Wreck Called Title IX". Denna del rundas av med "Title IX – The Good News, The Bad News", utgiven av California Women's Law Center. I denna bulletin kungörs några av de senaste federala nyheterna (fram till mars 2005) rörande Title IX. Sorgligt nog är avdelningen för "dåliga nyheter" längre än den med "goda nyheter".

Vilket intryck har jag då av *Women and Sports in the United States*? Spännvidden på innehållet är som synes stort, allt i enlighet med föresatsen. Boken rymmer i stort sett alla mer betydande idéströmningar "på fältet": här samsas biologiska särartstankar och feministiska maktanalyser med nyliberala proklamationer och rena stridsrop för idrotten som plattform för lesbisk kärlek. Icke desto mindre finns det stoff jag saknar. Jag hade gärna sett att volymen innehöll en rejäl analys av kvinnans ställning inom den amerikanska ursprungsbefolkningens kroppskultur. Avsaknaden av en sådan kan möjligen föras tillbaka till det faktum att tyngdpunkten i verket ligger på händelser och texter från vår samtid. Detta är å andra sidan inget vidare försvar. Ett samlingsverk med ambition att täcka in och fördjupa förståelsen av den amerikanska damidrotten i stort *måste* inbegripa även denna del av landets idrottshistoria/kultur, allt annat är beklagliga förbiseenden som kan tjäna till grogrund för upplevelser av dubbelt utanförskap.

Därtill menar jag att framställningen hade vunnit på att de enskilda texterna och deras upphovsmän/upphovskvinnor presenterats närmare i detalj. Varje del inleds förvisso med att redaktörerna presenterar den aktuella problematiken och de olika bidragen, men allt som nämns är i stort sett namnet på den/de som står bakom texten, jämte deras bärande tankegångar. Om redaktörerna hade ordat mer om upphovsmännen/upphovskvinnorna (vem de är/var, vad de sysslade med, utifrån vilken position de talade), samt i vilket sammanhang texterna gavs ut hade man som läsare kunnat skapa sig en mycket tydligare bild av problematiken. Det gäller inte minst alla som inte är närmare bekant med amerikanska förhållanden.

Allt sammantaget är dessa invändningar ändå bara att betrakta som randanmärkningar. *Women and Sports in the United States* är ett tacknämligt tillskott till den idrottsvetenskapliga litteraturen, vilket borde kunna tilltala alla som vill fördjupa sig i amerikansk idrottskultur i allmänhet och damidrottens ställning i USA synnerhet. Samlat på ett bräde finns här något av det mesta som berör den amerikanska damidrottens utveckling. Mer lättillgängligt för någon att skapa sig en överblick av ett kunskapsområde kan det knappast bli. Därför är jag beredd att utnämna verket till en god inkörspport till alla högre studier av damidrott som kulturprodukt och samhällsföreteelse. Läs den, det är den värd.

[1] Simone de Beauvoir, *Det andra könet*, Stockholm : Norstedts, 2002.

[2] *Idrottens jämställdhetsplan*, utgiven av Riksidrottsförbundet, Stockholm, 2005, s 5.

[3] <http://www.idrottsgalan.com/filmklipp.html>

[4] <http://www.aftonbladet.se/sportbladet/kronikorer/anrell/article477238.ab>

[5] Susan K Cahn & Jean O`Reilly, "Introduction, s xix.

[6] Susan K Cahn & Jean O`Reilly, "Introduction, s xix.

[7] Susan K Cahn & Jean O`Reilly, "Introduction, s xix.

[8] Hargraves, s 14.

[9] Hargraves, s 13.

[10] "Introduction", s xx.

[11] O'Reilly & Cahn, "Law and Equity", s 320.

 Köp boken från [Adlibris.se](https://adlibris.se)

 Kjøp boken fra [Capris.no](https://capris.no)

 Køb bogen fra [eLounge.dk](https://elounge.dk)